

Bureauonderzoek

Versie 15-05-2017

Geautoriseerd 12-7-2017, Jan van Doesburg

Monumentaal Romeins graf in Beuningse plas (gemeente Beuningen)

Tessa de Groot, Jan-Willem de Kort, Henk Weerts

Inhoud

Samenvatting.....	3
1 Inleiding.....	7
1.1 Inleiding.....	7
1.2 Doelstelling archeologisch bureauonderzoek.....	7
1.3 Administratieve gegevens.....	8
1.4 Dankwoord.....	9
2 Specificaties en bronnen van bureauonderzoek.....	10
2.1 Inleiding.....	10
2.2. Specificaties.....	10
3 Resultaten.....	12
3.1 LS01 Afbakening onderzoeksgebied.....	12
3.2 LS02 Beschrijven huidig gebruik.....	12
3.3 LS03 Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen.....	12
3.4 LS04 Beschrijving bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden.....	12
3.4.1 Beschrijving aardwetenschappelijke waarden.....	12
3.4.2 Beschrijving archeologische waarden.....	15
4 Gespecificeerde archeologische verwachting.....	24
4.1 Inleiding.....	24
4.2 Verwachting voor KNA-eigenschappen.....	24
5 Adviezen voor veldonderzoek.....	26
5.1 Inleiding.....	26
5.2 Onderzoeksvragen.....	26
5.3 Operationalisering door middel van veldwerk.....	28
Bijlage I.....	29
Literatuur.....	30

Samenvatting

In 2016 is een vermoedelijk monumentaal Romeins graf aangetroffen in het plangebied Beuningse Plas (gemeente Beuningen). Het betreft een toevalsvondst. Dit graf is op basis van een inspectie door RAAP als behoudenswaardig aangemerkt. Behoud in situ is echter niet mogelijk. Omdat het om een zeldzaam en relatief slecht gekend complextype gaat, is de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed voornemens een opgraving uit te voeren en in het kader daarvan is dit bureauonderzoek opgesteld.

Er lijkt sprake van een crematiegraf binnen een fundament van een rechthoekige ommuring. In de directe omgeving hiervan zijn greppels, (drenk)kuilen en een mogelijk ovenkuil waargenomen. Het merendeel van deze sporen dateert vermoedelijk in de Romeinse tijd. Een deel van de greppels dateert in de late middeleeuwen of nieuwe tijd.

Het graf bevindt zich in een zone met Kreftenheye-5 afzettingen die zijn afdekt door een dun pakket komklei. Deze zone heeft een lage archeologische verwachting op de Archeologische waarden- en verwachtingenkaart van de gemeente Beuningen.

In Archis zijn binnen een straal van 2 km rond het graf zeven AMK-terreinen en 72 waarnemingen geregistreerd. Deze liggen, op een enkele uitzondering na, allemaal in de zone die op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Beuningen een hoge verwachting heeft gekregen. Deze hoge verwachting hangt samen met de afzettingen van de Distelkamp-Afferden stroomgordel ten noorden van de locatie van het grafmonument. Ook in het ten zuiden van de stroomrug gelegen komgebied zijn, naast het Romeinse graf, vindplaatsen bekend, hoewel veel minder groot in aantal. Het betreffen (vermoedelijke) nederzettingsterreinen uit de ijzertijd en/of Romeinse tijd, late middeleeuwen en nieuwe tijd. De pleistocene terrasafzettingen liggen hier relatief dicht onder het maaiveld. Het vermoeden bestaat dat lokale opduikingen van deze afzettingen in de genoemde perioden bij tijd en wijle droog en veilig genoeg waren om te bewonen.

Op grond van de bureaustudie is een archeologische verwachting opgesteld:

Complextype:	<ul style="list-style-type: none"> • een graf(veld), crematie(s): één of meerdere graven uit de Romeinse binnen een ommuring en binnen een omgreppeling • akker/tuin: percelerings- of ontwateringsgreppels, drenkkuilen
Datering:	<ul style="list-style-type: none"> • Graf, greppels en (drenk)kuilen uit de (midden-)Romeinse tijd • Greppels uit de late middeleeuwen en/of nieuwe tijd
Omvang:	<ul style="list-style-type: none"> • Zone met sporen van 200 x 60 m • Graf met ommuring van ca. 5,7 bij 5,7 m
Diepteligging:	<ul style="list-style-type: none"> • Sporen en vondsten uit de Romeinse tijd direct aan het oppervlak • Sporen mogelijk afgedekt door een archeologische laag
Locatie:	Centrumcoördinaten graf: 182.148/429.131.
Uiterlijke kenmerken:	<ul style="list-style-type: none"> • een fundering en mogelijk resten van opgaand muurwerk van een rechthoekige ommuring • één of meerdere crematiegraven binnen de ommuring, bestaande uit een grafkuil met crematie, brandstapelresten en bijgiften of begravingen in urnen, houten kisten of grafkamers • fundament van een grafmonument op of binnen de ommuring • kuilen met resten van rituele maaltijden of feesten • greppel rond ommuring • perceleringsgreppels • (drenk)kuilen
Mogelijke verstoringen:	<ul style="list-style-type: none"> • Alle sporen buiten bovengenoemde zone zijn inmiddels verdwenen • De sporen binnen de zone zijn vermoedelijk beschadigd door het verwijderen van de bouwvoor en de onderliggende kleilaag, waaronder het noordoostelijke deel van de ommuring • De Romeinse sporen worden doorsneden door greppels uit de late middeleeuwen en/of nieuwe tijd.

Op basis van de verwachting zijn drie centrale vraagstellingen voor het onderzoek geformuleerd:

1. Wat draagt het onderzoek van het graf bij aan de kennis over begraving in de Romeinse tijd?
2. Welke implicaties hebben de resultaten van het onderzoek voor de archeologische verwachting van het omringende gebied?
3. Wat draagt dit onderzoek bij aan verwachtingsmodellen over dit complextype?

Deze vraagstellingen zijn verder uitgewerkt in concrete onderzoeksvragen, die sturend zijn voor het geplande veldonderzoek:

Grafritueel

1 Is er sprake van een monumentaal Romeins graf?

Zo ja:

1a Uit welke onderdelen (greppel, ommuring, graven en overige sporen) bestaat dit ensemble in totaal?

1b Wat is de omvang, datering (en fasering) van de afzonderlijke elementen en het ensemble?

1c Hoe heeft het ensemble er oorspronkelijk uitgezien?

1d Wat is de aard van het graf of de graven? Hoe zijn deze ruimtelijk gepositioneerd binnen de ommuring?

1e Zijn er aanwijzingen voor een grafmonument op of binnen de ommuring? Zo ja, waaruit bestaan deze? Hoe heeft het grafmonument er oorspronkelijk uitgezien?

1f Was er sprake van een gesloten of (deels) open ommuring? In het geval van een opening, wat was hiervan de betekenis?

1g Welke materialen zijn gebruikt bij de aanleg van de ommuring en een eventueel grafmonument? Hoort het aangetroffen tufsteen hierbij?

1h In hoeverre is gebruik gemaakt van Romeinse maatvoering bij de uitleg van de ommuring?

1i Wat was de leeftijd, sekse en gezondheid van de overledene(n)?

1j Welke aanwijzingen zijn er voor rituelen tijdens of na de begraving(en)?

1k Wat kan op basis van botanisch onderzoek gezegd worden over het grafritueel? Welke houtsoorten en/of vruchten/zaden zijn gebruikt in de brandstapel? In hoeverre is er voedsel meegegeven in het graf?

1l Wat is de aard, herkomst, samenstelling en datering van de grafgiften?

1m Hoe zijn de grafgiften, crematie- en brandstapelresten behandeld en ruimtelijk gepositioneerd binnen het graf/de graven? Wat zegt dit over het graf- en dodenritueel?

1n In hoeverre zijn er aanwijzingen voor het begraven van de crematie-, brandstapelresten en bijgiften in organische/anorganische containers of houten kisten?

Zo nee:

1o Hoe kunnen de ommuring en de aangetroffen crematieresten, het aardewerk en de houtskoolconcentratie geïnterpreteerd en gedateerd worden?

1p Wat is hiervan de aard, datering en onderlinge relatie?

Context

- 2 Wat is de aard en datering van de sporen in de zone van 50 x 50 m rondom de ommuring?

- 3 Wat is de relatie tussen de ommuring en de omliggende sporen en vondsten en dan met name de greppels?
- 4 Is er sprake van andere graven in de zone van 50 x 50 m rondom de ommuring? Zo ja, wat is hiervan het karakter en de datering? Wat is de relatie tussen deze graven en de graven binnen de ommuring?
- 5 Is er sprake van een Romeinse vondst- of cultuurlaag? En zo ja, wat is hiervan de aard en precieze datering? Zo nee, hoe kan het ontbreken verklaard worden.
- 6 Wat is de stratigrafische en ruimtelijke relatie met de door RAAP beschreven Romeinse laag en het grafmonument?
- 7 Wat is de landschappelijke situering van het grafmonument? Ligt het grafmonument in de nabijheid van een nederzetting, weg of akkers/weilanden?
- 8 Wat is de lokale stratigrafie?
- 9 Zijn in het profiel of in het vlak aanwijzingen voor een Romeins loopoppervlak en zo ja, op welke hoogte bevond zich dit (t.o.v. NAP en huidig maaiveld)? Zo ja, is dit oppervlak afgedekt door jongere afzettingen?
- 10 Wat is de aard, diepte en datering van de verstoringen?

AMZ

- 11 Wat is de gaafheid en conservering van de sporen en artefacten?
- 12 Wat betekent deze vondst voor de verwachting van deze en vergelijkbare landschappelijke zones?
- 13 Hoe past het graf binnen de huidige stand van kennis met betrekking tot de grafcultuur in de Romeinse tijd in het algemeen en de villawereld in het bijzonder?

Op basis van de archeologische verwachting en de vraagstellingen is het volgende advies voor veldwerk gedaan:

- Gedetailleerde opgraving van de muurfundering en de daarbinnen gelegen sporen. Daarnaast volledig afwerken van de sporen rondom de fundering om al het geassocieerd vondstmateriaal te verzamelen.
- Om een beeld te krijgen van het landschappelijke gebruik van de omgeving van het graf zullen sporen in een zone van 50 x 50 m rondom het graf onderzocht moeten worden op aard en datering. Hiervoor dient deze volledige zone opnieuw opgeschaafd te worden.
- Crematies en houtskoolconcentraties dienen integraal bemonsterd te worden.
- Profielopnames door middel van gravend onderzoek in de directe omgeving van het grafmonument om de landschappelijke ligging te duiden. Hierbij dient nadrukkelijk aandacht besteed te worden aan de ligging van het loopoppervlak ten tijde van de Romeinse tijd.

1 Inleiding

1.1 Inleiding

Op 5 september 2016 heeft amateurarcheoloog Henk van Doorn een natuurstenen fundering, verbrand bot en Romeins aardewerk aangetroffen in het zandwinningsgebied Beuningse plas (Verhelst 2016). Op de betreffende locatie had kort daarvoor een bodemsanering plaats gevonden. Deze vondsten heeft hij bij de gemeente Beuningen gemeld. Bij een nadere inspectie door Martin van Dijk (gemeente Beuningen) en Paul Franzen (gemeente Nijmegen) is geconstateerd dat het om een smalle fundering van grauwacke gaat, waarbinnen crematieresten en de onderzijde van een Romeinse kruik lagen. Op basis hiervan is geconcludeerd dat het om een Romeins graf binnen een ommuring gaat en is het afgedekt om verdere aantasting te voorkomen.

Op 3 en 5 oktober is een nadere inspectie uitgevoerd door RAAP Archeologisch Adviesbureau in de afgravingsputten in de directe omgeving van het grafmonument (Verhelst 2016; Onderzoeksmeldingsnr. 4040500100). Hierin zijn onder meer sporen van greppels, een mogelijke ovenkuil en paalkuilen opgetekend, die vermoedelijk voor het merendeel in de Romeinse tijd dateren. Op basis van de resultaten heeft RAAP het monumentale graf als behoudenswaardig gewaardeerd en de gemeente geadviseerd om deze ex situ te behouden. Voor een zone van 4000 m² rondom het graf is een proefsleuvenonderzoek geadviseerd.

Het grafmonument is gelegen binnen een ca. 72 ha groot gebied dat voor zandwinning bestemd is. Dit gebied is na archeologisch vooronderzoek in 2002¹ en 2005² door de gemeente vrijgegeven. Het betreft hier dan ook een toevalsvondst. Het gaat hier om een zeldzaam en relatief slecht gekend complextype waarvan ook de landschappelijke locatiekeuze bijzonder lijkt te zijn. Omdat behoud in situ niet mogelijk is, is de RCE voornemens om het monumentale graf ex situ te behouden door middel van een opgraving. De sporen in de directe omgeving zijn inmiddels deels door afgraving verdwenen. De toevalsvondst en het geplande onderzoek maken een bureauonderzoek (in aanvulling op het bureauonderzoek in 2002) noodzakelijk.

1.2 Doelstelling archeologisch bureauonderzoek

Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het vermoedelijke Romeinse graf en zijn directe omgeving. Op basis van de gespecificeerde archeologische verwachting wordt een advies gegeven voor archeologisch veldwerk gericht op het toetsen en aanvullen van de opgestelde verwachting.

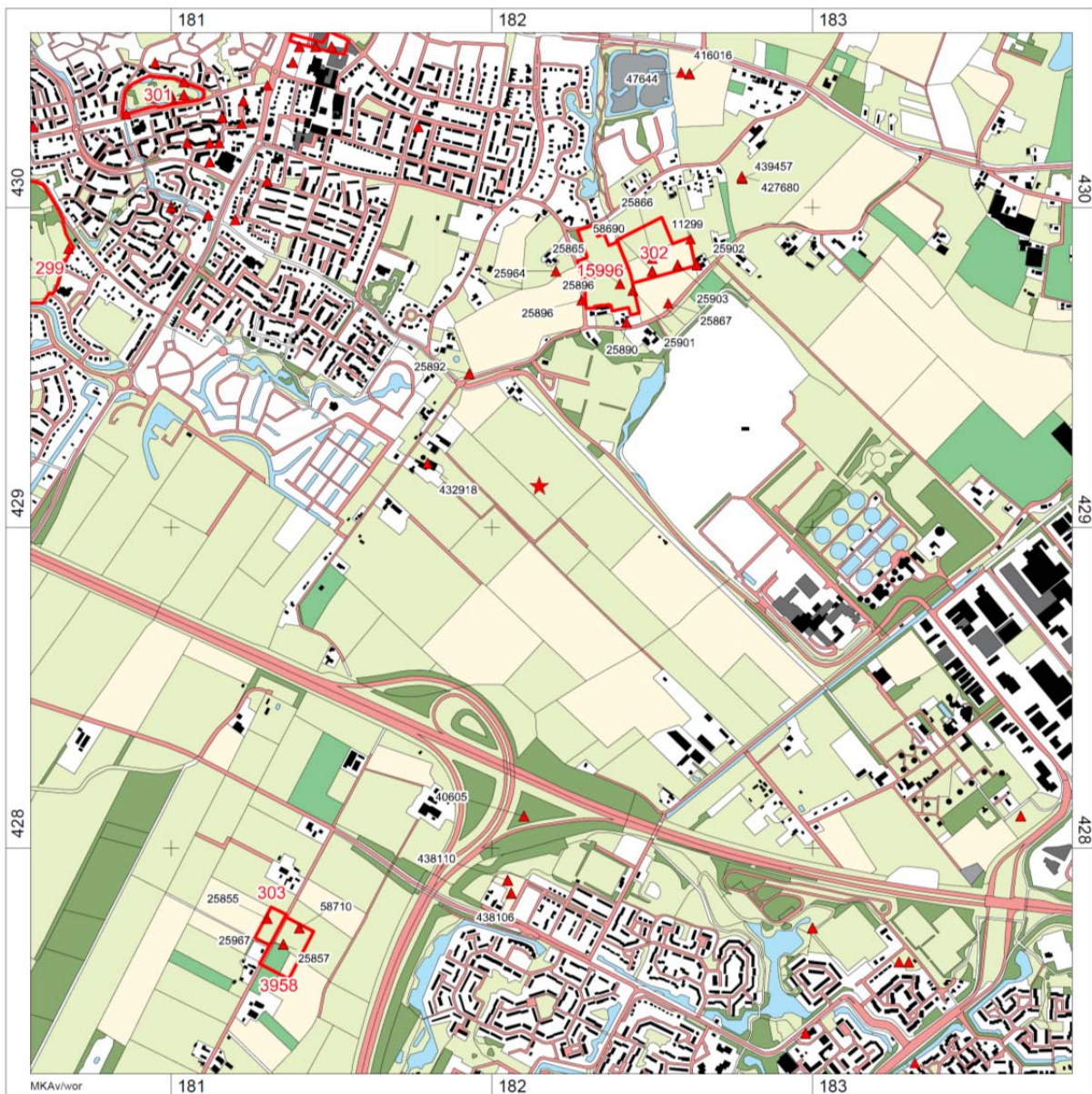
¹ Heunks 2003.

² Boemaars 2006.

1.3 Administratieve gegevens

Datum	18-5-2017
Opdrachtgever	Jos Bazelmans
Uitvoerder	Tessa de Groot, Jan-Willem de Kort, Henk Weerts
Projectnaam	Beuningen-Beuningse Plas
Provincie	Gelderland
Gemeente	Beuningen
Plaats	Beuningen
Toponiem	Beuningse Plas; Pieckelaan
Kaartblad nummer	40C
XY – coördinaten	ZW-hoek: 179.300/427.650 NW-hoek: 181.000/431.000 NO-hoek: 184.250/429.800 ZO-hoek: 182.800/426.100 Locatie graf: 182.148/429.131
Oppervlakte plan- of onderzoeksgebied	Onderzoeksgebied: ca. 1300 ha (straal van ca. 1,5 km rond graftuin). Locatie onderzoek graf: ca. 2500 m ² (ca. 50x50 m)
Huidig grondgebruik	Ter hoogte van het graf heeft een sanering plaatsgevonden. De locatie is momenteel onbegroeid.
CMA/AMK-status	n.v.t.
ARCHIS-monument nummer	n.v.t.
ARCHIS-waarnemingsnummer	n.v.t.
Onderzoeksmeldingsnummer	4544621100
Projectcode RCE	BEPL17
Beheer en plaats van documentatie	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Autorisator	Jan van Doesburg

Afb. 1.1 Ligging van het graf (rode ster) op de topografische kaart (schaal 1:25.000) met de omliggende archeologische monumenten (rode lijn) en een selectie van de ARCHIS-waarnemingen (rode driehoeken).

1.4 Dankwoord

Dank gaat uit naar Martin van Dijk (Gemeente Beuningen), Erik Verhelst (RAAP), Sigrid de Roode (gemeente Nijmegen), Laurens Flokstra (RAAP) en Henk van Doorn voor het leveren van de noodzakelijke informatie.

2 Specificaties en bronnen van bureauonderzoek

2.1 Inleiding

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform de eisen die de KNA versie 4.0, Protocol 4002 Bureauonderzoek aan dit onderzoek stelt en conform het Kwaliteitshandboek van de RCE. In dit hoofdstuk worden de bijbehorende specificaties genoemd, waarbij tevens wordt aangegeven welke bronnen zijn gebruikt voor het verzamelen van informatie met betrekking tot de beschreven activiteiten.

2.2. Specificaties

De volgende specificaties worden in de KNA 4.0 genoemd en zijn conform de eisen uitgevoerd.

LS01 Afbakenen plan- en onderzoeksgebied; vaststellen consequenties toekomstig gebruik

LS02 Beschrijven huidig gebruik

- Visuele inspectie in het veld.

Op 8 mei 2017 is een visuele inspectie uitgevoerd door J.W. de Kort en M. van der Heiden (RCE).

LS03 Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen.

De historische situatie, inclusief mogelijke (historische) verstoringen van het onderzoeksgebied, is onderzocht en in kaart gebracht aan de hand van de volgende geofysische, historisch-geografische en fysisch-geografische bronnen.

- de bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, kaartblad 40 West Arnhem;
- oud(st)e kadasterkaarten;
- topografische kaart schaal 1:25.000, kaartbladen 40C;
- historische kaarten (geraadpleegd op topotijdreis.nl);
- rapporten en kaarten opgesteld in het kader van de gebiedsontwikkeling Beuningse Plas (Heunks 2003; Boemaars 2006);
- luchtfoto's en Google Earth;
- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2);
- KLIC;
- eigenaar en gebruiker.

LS04 Beschrijven bekende archeologische, ondergrondse bouwhistorische en aardwetenschappelijke waarden

De bekende archeologische waarden in het onderzoeksgebied zijn in kaart gebracht aan de hand van de volgende bronnen:

- Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW), derde generatie (Deeben *et al.* 2008);
- Archeologische Monumenten Kaart (AMK);
- Archis (versie 3.0);
- (historische) kaarten: kadastrale minuut 1830 (Kadastrale kaart 1811-1832: minuutplan Weurt, Gelderland, sectie B, blad 02 (MIN05171B02)), bonneblad 553 en topografische kaarten (edities 1868, 1871, 1895, 1902, 1906, 1913, 1931, 1939, 1957, 1976, 1990);
- Archeologische inspectie RAAP (Verhelst 2016);
- Archeologische inspectie RCE 8 mei 2017;

- De archeologische waarden- en verwachtingenkaart en de beleidsadvieskaart van de gemeente (RAAP-rapport 2170, Kaarbijlagen 2 en 3; Antonise 2010)
- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2);
- Inventarisatie vondsten Henk van Doorn tijdens bezoek op 8 juni 2017.

Het archeologiebeleid is vastgesteld door de gemeenteraad van Beuningen op 9 november 2010 (Antonise 2010).

De bekende aardwetenschappelijke gegevens zijn in kaart gebracht aan de hand van de volgende bronnen:

- de geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, kaartblad 40 Arnhem;
- de geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, kaartblad 40 West Arnhem;
- de zanddiepte-attentiekarten van het Gelders rivierengebied, schaal 1:25.000 (sterk gewijzigde 3^e druk, 2009);
- de bodemkartering van het Land van Maas en Waal en een gedeelte van het Rijk van Nijmegen, schaal 1:25.000;
- de bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, kaartblad 40 West Arnhem;
- rapporten en kaarten opgesteld in het kader van de gebiedsontwikkeling Beuningse Plas (Heunks 2003; Boemaars 2006)
- Archeologische Landschappenkaart van Nederland (Rensink *et al.* 2016);
- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN);
- data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond (DINO).

LS05 Opstellen gespecificeerde verwachting en formuleren onderzoeksstrategie.

Op basis van de analyse van genoemde bronnen en de verzamelde gegevens is een onderbouwde gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld (zie Hoofdstuk 4). Tevens is een advies opgesteld voor methoden, technieken en strategieën van veldwerk waarmee deze verwachting op adequate wijze kan worden getoetst.

3 Resultaten

3.1 LS01 Afbakening onderzoeksgebied

Als onderzoeksgebied voor het bureauonderzoek is gekozen voor een zone met een straal van ca. 1,5 km rond graftuin (ca. 1300 ha) (afb. 1). Binnen dit gebied is sprake van diversiteit in landschap en daarmee samenhangende archeologische (verwachtings)waarden.

3.2 LS02 Beschrijven huidig gebruik

Het graf ligt binnen een 72 ha groot gebied dat vanaf 2018 ten behoeve van zandwinning zal worden afgegraven en een waterplas gaat worden: de Beuningse Plas.³ De oevers krijgen een natuur- en recreatieve functie.

Momenteel ligt de directe omgeving van het graf braak. Het perceel waar het graf zelf is aangetroffen, is in voorbereiding op de zandwinning gesaneerd. Daarbij is de bouwvoor en ca. 15 cm van de onverstoorde grond hieronder verwijderd (op basis van visuele waarneming veldbezoek 8 mei 2017). Het graf is momenteel afgedekt met rijplaten en zand.

3.3 LS03 Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen

Uit het historisch kaartmateriaal is af te leiden dat het gebied ter hoogte van het graf de afgelopen tweehonderd jaar afwisselend in gebruik is geweest als grasland, akker en boomgaard. Mogelijk heeft het gebruik als boomgaard verstoringen veroorzaakt in de vorm van boomplantgaten of bij het verwijderen van de stobben.

3.4 LS04 Beschrijving bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden

3.4.1 Beschrijving aardwetenschappelijke waarden⁴

Belangrijk voor de archeologische betekenis van het huidige landschap in het plangebied zijn de geologische ontwikkelingen in het Weichselien, de laatste ijstijd uit het pleistoceen die duurde van 130.000 tot 11.700 jaar geleden. Het plangebied Beuningse Plas maakte toen deel uit van een omvangrijke vlechtende riviervlakte van de Maas en, in mindere mate, de Rijn tussen de stuwwallen van het Veluwe-massief en het Rijk van Nijmegen. De grofzandige en grindrijke afzettingen die zowel uit het zuiden (Maas) als het oosten (Rijn) afkomstig zijn, worden gerekend tot de Formatie van Kreftenheye-5 afzettingen.⁵ Door latere insnijding van de Kreftenheye-6 riviersystemen in het Laat Weichselien, vormen de (resterende) Kreftenheye-5 afzettingen een hoger gelegen fluviatiel terrasniveau. Dit terrasniveau wordt gekenmerkt door een complex systeem van (vlechtende) geulinsnijdingen met tussenliggende, hoger gelegen grindrijke eilanden. Terwijl de Kreftenheye-5 terrasafzettingen iets ten zuiden van het plangebied (ter hoogte van Wijchen) over een groot oppervlak worden afgedekt door hoog opgewaaide laat-pleistocene rivierduinen, ontbreken deze in het plangebied. Gedurende het Holoceen fungeert het plangebied voornamelijk als komgebied van nabij gelegen riviersystemen, waarbij de terrasafzettingen worden afgedekt door een één tot twee meter dik kleipakket.⁶ De holocene afzettingen worden gerekend tot de Formatie van Echteld.⁷

³ https://www.beuningen.nl/Ontwikkelingen/Beuningen/Zandwinning_Beuningse_Plas.

⁴ De volgende paragraaf is grotendeels ontleend aan Heunks 2003.

⁵ Verbraeck 1984; De Mulder *et al.* 2003.

⁶ Berendsen *et al.* 1994; Rensink *et al.* 2016: landschapszone 1419: overstromingsvlakte.

Alleen de hogere delen van het rivierterras zijn niet afgedekt. Door het dikke pakket klei is het vlechtende patroon van geulen en tussenliggende 'eilanden' in het terrein niet meer herkenbaar. Iets ten zuiden van de onderzoekslocatie, waar het kleipakket veel dunner wordt of geheel ontbreekt, is dit wel het geval. Op de bodemkaart is in het plangebied een grote terrasopduiking herkenbaar.⁸ Dit 'eiland' wordt gekenmerkt door gebroken grindzandgronden (code gYl) en ligt in het centrale deel van het plangebied; het 'eiland' wordt omgeven door komkleigronden. De resultaten van het onderzoek van RAAP in 2003 zijn hier grotendeels mee in overeenstemming (afb. 3.1).⁹ De jongste komafzettingen die verwacht kunnen worden zijn die van de Distelkamp – Afferden stroomgordel.¹⁰ De periode waarin deze stroomgordel actief was, wordt gedateerd op 4605-2250 BP (midden-neolithicum tot vroeg-Romeinse tijd). De stroomgordel is zeer waarschijnlijk buiten gebruik geraakt door het kort na elkaar ontstaan van twee nieuwe hoofdafvoeren van de Rijn stroomopwaarts van het onderzoeksgebied, namelijk de Nederrijn stroomgordel rond 2.500 BP en het stroomopwaartse deel van de Waal stroomgordel rond 2.160 BP.¹¹ Het is echter niet uit te sluiten dat de komafzettingen die ter plaatse de Pleistocene afzettingen afdekken, een oudere datering hebben.

Ter hoogte van de locatie van het graf kan op basis van het onderzoek van 2003 gesteld worden dat hier het terras wordt afgedekt door een pakket komklei-afzettingen. In de nabije omgeving van de terrasopduiking wordt de bodemopbouw gekenmerkt door een relatief zandige en grindrijke bouwvoor met daaronder een kleiig bodemprofiel (sterk siltige klei). Waarschijnlijk is het zand en grind in de bouwvoor afkomstig van de nabijgelegen terrasopduiking en als gevolg van egalisatie dan wel natuurlijke erosie met de bouwvoor vermengd geraakt. Op grotere afstand van de terrasopduiking is ook de bouwvoor kleiig en ontbreekt grind. De ouderdom van de komklei-afzettingen is onbekend.

Uit de luchtfoto's die beschikbaar zijn gesteld door Martin van Dijk van de gemeente Beuningen is af te leiden dat ter hoogte van het graf de terrasopduiking relatief dicht aan het oppervlak ligt (afb. 3.2). De resten van het graf liggen in het vlak in grindige afzettingen. Meer naar het noorden is het vlak van de sanering aangelegd in de komklei-afzettingen.

Volgens het onderzoek van 2003 ligt ter plaatse van het graf het pleistocene niveau tussen 7,0 en 7,25 m NAP. Volgens het AHN ligt ter plaatse het maaiveld op 7,75 m NAP. Uit de profielopname op bij de inspectie door de RCE op 8 mei 2017 is geconstateerd dat de grindige afzettingen in het vlak worden afgedekt door een ca. 20 cm dik pakket zware klei en een ca. 30 cm dikke bouwvoor.

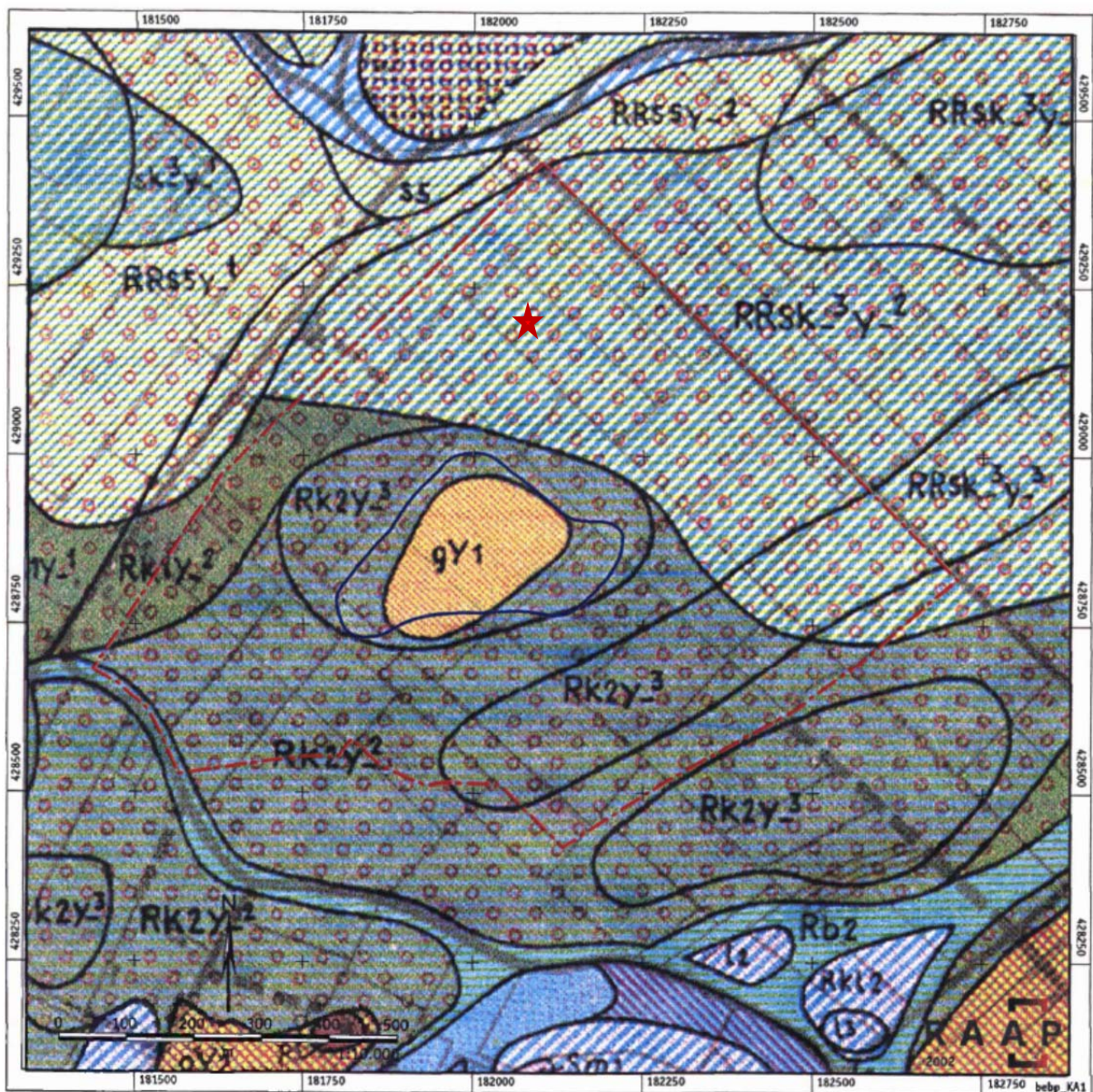
⁷ De Mulder *et al.* 2003.

⁸ Pons 1966.

⁹ Heunks 2003.

¹⁰ Berendsen & Stouthamer 2001.

¹¹ Berendsen & Stouthamer 2001.

Afb. 3.1 Uitsnede van de bodemkaart (Pons 1966) met ligging van het plangebied Beuningse (rode, onderbroken lijn) en de omvang van het dagzomende deel van het terras op basis van het onderzoek van RAAP (bron: Heunks 2003). De rode stip is de locatie van het graf.

Afb. 3.2 Luchtfoto van de locatie waar het graf gevonden is. Linksboven (het noordoosten) is duidelijk het lithologisch verschil te zien tussen de komklei- en de meer grindige terrasafzettingen.

3.4.2 Beschrijving archeologische waarden

Inventariserend archeologisch veldonderzoek RAAP 2002

In 2002 heeft RAAP een inventariserend archeologisch veldonderzoek in de vorm van een verkennend en karterend booronderzoek uitgevoerd in plangebied Beuningse Plas (Heunks 2003). Het graf ligt in het noordelijke puntje van het plangebied. Er zijn twee boringen per hectare gezet tot 0,5 à 2,0 m onder maaiveld. Er kon op basis van het verkennend booronderzoek geen onderscheid worden gemaakt tussen zones met een lage en zones met een middelmatige tot hoge archeologische verwachting. Op een locatie waar houtskool in de boringen is aangetroffen, op korte afstand van een mogelijke geulinsnijding en ca. 900 m ten zuidwesten van de locatie van het graf, is een aanvullend karterend booronderzoek uitgevoerd. In één van deze boringen is naast houtskool ook een niet nader gedefinieerd fragment bot aangetroffen. Hier moet rekening worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische sporen. Op een maisakker, gelegen op het hoogste gedeelte van de pleistocene opduiking, ca. 400 m ten zuiden van de locatie van het graf, is een oppervlaktekartering uitgevoerd. Hierbij is één laatmiddeleeuwse aardewerkscherf geraapt. Op basis van de resultaten worden geen aanbevelingen voor vervolgonderzoek gedaan. Voor het hoogste gedeelte van het pleistocene terras wordt een eventuele middelmatige tot hoge archeologische verwachting gegeven. Voor de overige percelen geldt een lage archeologische verwachting.

Bureaustudie en inventariserend veldonderzoek RAAP 2005

In 2005 heeft RAAP een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek en een oppervlaktekartering uitgevoerd voor de uitbreiding van de zandwinningslocatie Beuningse Plas in zuidoostelijke richting (Boemaars 2006). De uitbreiding ligt direct ten zuidoosten van het in 2002 onderzochte gebied (Heunks 2003). De resultaten komen overeen met het onderzoek in 2002. Er zijn met, uitzondering van houtskool, geen archeologische

indicatoren in de boringen aangetroffen. De oppervlaktekartering leverde drie fragmenten laatmiddeleeuws aardewerk op, die vermoedelijk met bemesting op de akker terecht zijn gekomen. Het plangebied is een lage archeologische verwachting toegekend en er is geen vervolgonderzoek geadviseerd.

Archeologische waarden-, verwachtingen- en beleidsadvieskaart Beuningen

Op de Archeologische waarden- en verwachtingenkaart van de gemeente Beuningen heeft de zone waarin het graf ligt een lage archeologische verwachting gekregen (RAAP-rapport 2170, kaartbijlage 2).

Op de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente zijn aan deze zone geen voorschriften verbonden (RAAP-rapport 2170, Kaartbijlage 3).

Vondsten amateurarcheoloog

Op 5 september 2016 heeft Henk van Doorn samen met zijn dochter een fundering van natuursteen aangetroffen (afb. 3.3). Deze ontdekking gebeurde ca. 2 weken na de afgraving. De fundering was al eerder opgemerkt door amateurarcheoloog Marcel Janssen, maar niet als bijzonder geïnterpreteerd. Aanvankelijk had Van Doorn het vermoeden dat het mogelijk een tempel(tje) betrof. Ter plekke werd houtskool, verbrand bot en gladwandig aardewerk (vermoedelijk van een kruikamfoor) aangetroffen (afb 3.4). Deze vondsten zijn niet meegenomen door de ontdekker. Binnen de fundering is daarnaast door zijn dochter een fragment van een La Tène-armband gevonden. Deze is wel meegenomen. Het volledige vlak binnen de ommuring is verkend door middel van metaaldetectie en visuele inspectie. Daarbij zijn geen verdere vondsten waargenomen. Metaaldetectie heeft ook geen aanwijzingen opgeleverd voor metaalvondsten binnen de ommuring.

Circa 15 m naar het noorden is een slotschuif van koperlegering aangetroffen. Binnen de saneringsput zijn verder geen metalen vondsten gedaan. Meer naar het zuiden en oosten zijn diverse Romeinse munten aangetroffen (eerste en begin tweede eeuw) en fragmenten van draadfibulae. Henk van Doorn heeft niet van andere zoekers gehoord dat zij ter plekke van het graf vondsten hebben gedaan.

Afb. 3.3 De fundering van de ommuring met daarbinnen een concentratie houtskool en verbrand bot (foto Henk van Doorn).

Afb. 3.4 Verbrand bot en fragmenten gladwandig aardewerk (foto Henk van Doorn).

Archeologische veldinspecties grafmonument

Op 6 september 2016 is de vondstlocatie bezocht door Martin van Dijk (gemeente Beuningen) en Paul Franzen (gemeente Nijmegen). Doordat de bodem sterk uitgedroogd was, waren de waarnemingsmogelijkheden beperkt. Zij constateerden een smalle fundering van brokken grauwacke, die een vierkant vormden van ca. 5,7 bij 5,7 m (afb. 3.5). Het is onduidelijk of deze fundering gesloten is aan alle zijden. Aan de noordoostzijde lijkt, op basis van het fotomateriaal, minder steen te liggen. Centraal hierbinnen is een kuil waargenomen met daarin crematieresten en de onderzijde van een gladwandige kruik(amfoor) uit de Romeinse tijd. Op grond hiervan is de vondst als ommuurd graf geïnterpreteerd. In noordoostelijke richting langs de fundering is een greppel gezien. Deze is als mogelijke weggreppel geïnterpreteerd. Na afloop van de inspectie is de fundering afgedekt met rijplaten en zand.

Afb. 3.5 Foto vanuit de lucht waarop de natuurstenen fundering met de daarbinnen gelegen concentratie houtskool en verbrand bot goed te zien is (foto Martin van Dijk).

Op 3 en 5 oktober 2016 heeft RAAP een inspectie uitgevoerd in de directe omgeving van het afgedekte graf, in alle afgravingsputten met een archeologisch leesbaar vlak. Doordat het vlak daarvoor geregend had, waren de waarnemingsomstandigheden redelijk. De contouren van de afdekkende zandhoop over het graf en de waargenomen sporen zijn ingemeten (**bijlage I**). De resultaten zijn beschreven in een Adviesdocument (Verhelst 2016) en zijn hieronder integraal overgenomen:

'Er zijn achttien greppels opgetekend die uit de Romeinse tijd stammen. Deze datering is gebaseerd op de onderling sterk vergelijkbare vulling van blauwgrijze, matig zware (kom)klei, de in de vulling (van enkele greppels) aangetroffen vondsten uit de midden-Romeinse tijd en de richting die afwijkt van de recente en nieuwtijdse greppels. S(poor) 3, dat van het zuidwesten naar het noordoosten vlak langs het grafmonument loopt, vormt de hoofdas van een blijkbaar uitgebreid verkavelingssysteem dat in verschillende fasen tot stand is gekomen. In zuidwestelijke richting valt S 3 uiteen in drie verschillende sporen: S5, S 4 en S 35. Op deze watergang takken van twee zijden andere greppels uit de Romeinse tijd aan. Het grafmonument ligt in de hoek die S 3 (of S 5) maakt met S 1. Het monument wordt aan de west- en zuidkant omsloten door de L-vormige (graf)greppel S 2. In de vulling daarvan zijn brokjes tufsteen waargenomen. In dezelfde afgravingsput liggen, naast een drietal mogelijke kuilen, twee grote rond-ovale sporen S 28 en S 29 die wellicht als drenkkuilen voor vee of als waterputten hebben gediend. Belangrijk om te constateren is dat het zuidelijke deel van de afgravingsput rond het monument minder diep was afgegraven, tot net onder de recente bouwvoor. Hier ligt in het vlak een tot 10 cm dikke kleilaag S 1010 met hier en daar Romeinse vondsten, die in de Romeinse periode het loopvlak vormde. Sporen uit de Romeinse tijd worden pas onder die laag goed zichtbaar. Dat grotere sporen uit de Romeinse tijd hier toch zijn waargenomen, komt door latere nazakkingen en doordat de putbodem onregelmatig is gegraven waardoor de laag onder het Romeinse loopvlak doorschemert. In de afgravingsputten westelijk van het monument zijn, naast de

genoemde greppels nog enkele andere sporen opgetekend. S 42 is een L-vormige greppel die onderdeel van een tweede grafmonument kan zijn. Ook deze zou zich dan in de hoek tussen twee verkavelingsgreppels (S 1 en S 41) bevinden. Duidelijke grafkuilen zijn hier echter nog niet waargenomen. Interessant is verder S 50, een kleine ovenkuil net ten westen van het uiteinde van S 1. S 45 en S 49 zijn waarschijnlijk paalkuilen uit de Romeinse tijd. Andere overtuigende sporen beperken zich tot de meest zuidwestelijke put. Het betreft twee ronde kuilen S 54 en S 55 en twee paalsporen S 57 en S 58. De datering hiervan is nog onduidelijk. Verspreid over het terrein zijn meer verkleuringen opgetekend maar het is twijfelachtig of het daarbij om antropogene sporen gaat.¹²

Bij de inspectie door de RCE op 8 mei 2017 is geconstateerd dat de hierboven genoemde sporen in de afgravingsputten ten (zuid)westen van het afgedekte grafmonument inmiddels weggegraven zijn. De sporen in de noordwest georiënteerde afgravingsput waarin ook het grafmonument ligt, zijn nog aanwezig. Ten zuidoosten van het grafmonument is een profiel in de putwand opgeschoond. Hierin is de door RAAP beschreven cultuurlaag niet gezien. Ook in het vlak zijn geen vondsten waargenomen.

Waarnemingen en AMK-terreinen (afb. 1.1)

In Archis zijn binnen een straal van 2 km rond het graf zeven AMK-terreinen en 72 waarnemingen geregistreerd. Deze liggen op een enkele uitzondering na allemaal in de zone die op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Beuningen een hoge verwachting heeft gekregen. Deze hoge verwachting hangt samen met afzettingen van de Distelkamp-Afferden stroomgordel ten noorden van de locatie van het grafmonument (paragraaf 3.4.1 en RAAP-rapport 2170, Kaartbijlage 2). De vroegste vondsten dateren uit het vroeg- en midden-neolithicum (waarnemingsnrs. 439457 en 4199), de meeste vondsten en vindplaatsen stammen uit de periode ijzertijd-nieuwe tijd. Veel van de nederzettingsterreinen zijn in de jaren '40 van de vorige eeuw door Stiboka als oude woongrond gekarteerd en diverse terreinen zijn in de decennia daarna als archeologisch Rijksmonument aangewezen of hebben een andere status gekregen op de AMK en de gemeentelijke waarden- en verwachtingskaart. De terreinen die het dichtste bij de onderzoekslocatie liggen, worden hieronder beschreven.

Ca. 750 m ten noorden van het graf ligt een monument van zeer hoge archeologische waarde, waarvan een deel wettelijk beschermd is (monumentnrs. 15996 en 302; Rijksmonumentnr. 45294). Het monument ligt op het zuidelijke uiteinde van bovengenoemde stroomgordelafzettingen. Het betreft een oude woongrond die op grond van vele vondsten in de ijzertijd en Romeinse tijd is gedateerd. Bij de aanleg van diverse leidingsleuven zijn door de AWN-afdeling Nijmegen sporen van onder andere waterputten, afvalkuilen, haardplaatsen en paalgaten gedocumenteerd. Bij de aanleg van een rioolpersleiding is op het hoogste punt van het terrein een stenen fundering van een gebouw uit de midden-Romeinse tijd aangetroffen (waarnemingsnr. 25903). Ook is een graf uit de ijzertijd tevoorschijn gekomen (waarnemingsnr. 25902). Wanneer de door RAAP gedocumenteerde greppel (S3), die van het zuidwesten naar het noordoosten langs het graf loopt, door zou worden getrokken in noordoostelijke richting, zou deze tegen het Rijksmonument aan lopen. Dit is vermoedelijk ook de greppel die bij de inspectie op 6 september 2016 als mogelijke weggreppel geïnterpreteerd is. 850 m ten noordwesten van het graf is in de jaren '70 van de vorige eeuw Romeins aardewerk gevonden (waarnemingsnr. 25892). Dit aardewerk houdt mogelijk verband met de hierboven genoemde oude woongrond.

1,7 km ten noorden van het graf en op afzettingen van de Distelkamp-Afferden stroomgordel ligt een oude woongrond (monumentnr. 4259, terrein van hoge archeologische waarde), waarin naast sporen van bewoning uit de Romeinse tijd en vroege en late middeleeuwen ook begravingen uit de vroege middeleeuwen aanwezig zijn.

---

¹² Verhelst 2016, 2-3.

Ca. 2 km ten noordwesten van het graf, op afzettingen van de Distelkamp-Afferden stroomgordel, ligt een oude woongrond (monumentnr. 301, Rijksmonumentnr. 45292), waarin aardewerk uit de Romeinse tijd en sporen uit de ijzertijd, vroege en late middeleeuwen zijn aangetroffen.

Ca. 2 km ten westen van het graf, op afzettingen van de Distelkamp-Afferden stroomgordel, ligt een woongrond die vermoedelijk vanaf de ijzertijd tot in de twaalfde of dertiende eeuw bewoond is geweest (monumentnr. 299, Rijksmonument 45291).

Ca. 700 m ten westen van het graf is in 2012 door RAAP een booronderzoek uitgevoerd (waarnemingsnr. 445565; Archis Zaakid. 2355418100).¹³ Hierbij is op 55-100 cm –mv in een oeverpakket een cultuurlaag aangetroffen, die waarschijnlijk in de volle middeleeuwen dateert. Van het proefsleuvenonderzoek dat RAAP in 2016 heeft uitgevoerd is vooralsnog geen informatie in Archis opgenomen (Archis Zaakid. 4023167100).

Ca. 700 m ten westen van het graf zijn in 2012 door het ARC sporen opgegraven van een boerderij die vóór 1831 gebouwd is (waarnemingsnr. 32918). Het oudste aangetroffen bouw materiaal dateerde in de veertiende eeuw, het oudste aardewerk in de zeventiende eeuw.

Ca. 730 m ten zuidwesten van het graf is in 1976 een aantal fragmenten handgevormd aardewerk uit de ijzertijd gevonden (waarnemingsnr. 40605).

Ca. 1 km ten zuidwesten van het graf heeft de gemeente Nijmegen in 2014 een archeologische begeleiding uitgevoerd (Archis Zaakid. 2450625100).¹⁴ Hierbij zijn in oeverafzettingen sporen en vondsten uit de ijzertijd en Romeinse tijd gedaan. In de dieper gelegen pleistocene terrasafzettingen werd een greppel uit het laat-neolithicum aangetroffen, die mogelijk als grafcontext geïnterpreteerd kan worden.

Ca. 1 km ten zuiden van het graf heeft de gemeente Nijmegen in 2010 sporen van een nederzetting uit de vroege en midden-ijzertijd opgegraven (waarnemingsnr. 438110; Archis Zaakid. 2277131100).¹⁵ De nederzetting bevond zich op de oostelijke oever van een meanderbocht die aan het einde van de laatste ijstijd gevormd is. De pleistocene terrasrug was hier afgedekt door midden-holoceen kleidek.

1,6 km ten zuidoosten van het graf ligt een tweede oude woongrond (monumentnr. 303 en 3958, respectievelijk rijksmonumentnr. 45295 en een terrein van zeer hoge archeologische waarde). Het terrein is gelegen op een pleistocene terrasrug. Dit terrein is bij een kartering van Stiboka in de jaren '40 van de vorige eeuw ontdekt. Hierop zijn in de loop der jaren diverse malen handgevormd en gedraaid aardewerk uit de (late?) ijzertijd en Romeinse tijd en fragmenten van glazen La Tène-armbanden gevonden. Bij werkzaamheden en tijdens booronderzoek in het kader van het AMR-onderzoek is eveneens een bewoningslaag waargenomen.¹⁶

Waarnemingen L. Flokstra

Tegen de A20 (ca. 400 m ten zuiden van de saneringsput) heeft L. Flokstra sporen herkend van o.a. huisplattegronden die, op basis van het aangetroffen aardewerk, gedateerd moeten worden in de ijzertijd en Romeinse tijd.¹⁷ Deze kwamen aan het licht na de ontgraving en zijn niet gedocumenteerd.

Romeinse graven binnen ommuringen

Er lijkt in Beuningen sprake van een crematiegraf binnen een fundament van een rechthoekige ommuring. In het noordwestelijke Romeinse rijk komt dit type graf regelmatig voor.¹⁸ Binnen

---

¹³ Flokstra 2012.

¹⁴ Harmsen & Van den Broeke 2015.

¹⁵ Oosterbaan 2011.

¹⁶ De Haan 2003.

¹⁷ Mond. med. Laurens Flokstra.

¹⁸ Koster 2013, 214-231.

Nederland is het nog maar enkele malen aangetroffen: in Nijmegen-West¹⁹, Maastricht-Belfort²⁰ en Nieuwenhagen.²¹

Kort samengevat bestaan de kenmerken van dit type graf uit²²:

- een rechthoekige ommuring
- één of meerdere crematiegraven binnen de ommuring
- een grafmonument op of binnen de ommuring
- gelegen aan en/of georiënteerd op een weg
- rijke en omvangrijke grafinventaris(sen): artefacten van aardewerk, metaal en/of glas
- begravingen in urnen, kisten of grafkamers

Omdat in diverse gevallen meerdere graven binnen de ommuring zijn aangelegd en deze in tijd opvolgend kunnen zijn, wordt dit type vaak als familiegraf geïnterpreteerd. Ze lagen geïsoleerd of werden geflankeerd door eenvoudige graven. Ook komen meerdere ommuringen naast en/of aan elkaar geschakeld voor. Dit soort graven wordt bij steden, vici en villa's aangetroffen en behoorde toe aan leden van de elite. Ook in militaire context komen ze voor. In stedelijke en militaire context ten noorden van de Alpen komen ze al vanaf de vroege keizertijd voor. Bij villa's lijkt dit iets later te beginnen, tegen het einde van de eerste eeuw. Bij een beperkt aantal opgravingen is aangetoond dat binnen de ommuring ook beplanting en bankjes aanwezig waren: hier was sprake van een graftuin.

Er bestond een flinke variatie in omvang van de ommuring en het aantal graven daarbinnen. In Nieuwenhagen is een fundament van 16,5 m in het vierkant opgegraven, waarbinnen minimaal één graf heeft gelegen. Dit graf bevatte minimaal 44 bijgiften van glas, metaal en aardewerk en is in het midden van de tweede eeuw gedateerd. De fundering was opgebouwd uit grind, vuursteen en kwartsiet en was 40-60 cm breed. Het graf was van een vrouw, vermoedelijk een bewoonster van een nabijgelegen villa.

In Maastricht-Belfort is een ommuring van 5 bij 8 m opgegraven waarbinnen drie graven lagen. De ommuring lag 60 m van de weg van Maastricht naar Tongeren en hoorde vermoedelijk bij een villa.

In Nijmegen-West is een grote ommuring van 38 bij 38 m opgegraven, die werd geflankeerd door twee kleinere ommuringen van ca. 15 bij 15 m (afb. 3.6). De funderingen waren ca. 75 cm breed. Een vierde, gedeeltelijk opgegraven ommuring had een lengte van 30,75 m. Bij het uitzetten van de fundamente is gebruik gemaakt van de *pes monetalis* (29,6-29,7 cm). De ommuringen lagen langs een weg. Vanaf de weg gezien lagen de graven alle achter een binnen de ommuring aanwezig grafmonument. De grootste ommuring bevatte acht of negen graven uit de late eerste eeuw en het laatste kwart van de tweede eeuw. De twee kleinere bevatten elk twee graven en dateren rond het

---

¹⁹ Koster 2013.

²⁰ Koster 1997.

²¹ Hiddink 2004.

²² Het onderstaande is ontleend aan: Koster 2013, 214-231.

einde van de eerste eeuw en begin van de tweede eeuw. Ze behoorden toe aan een aantal families die een hoge status hadden binnen Ulpia Noviomagus. De grafinventarissen behoren tot de rijkste in Noordwest-Europa voor deze periode (einde eerste eeuw-begin tweede eeuw). In drie graven zijn de bijgiften in een houten kist begraven. In één graf lagen de crematieresten hierbij, in twee graven zijn ze apart in een urn begraven. Van de opbouw van de muren en de grafmonumenten is vrij weinig bekend, doordat het natuursteen in het verleden vrij zorgvuldig is uitgebroken en afgevoerd.

Afb. 3.6 Reconstructietekening van de monumentale graven uit Nijmegen-West (Koster 2013, fig. 130).

4 Gespecificeerde archeologische verwachting

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de gespecificeerde archeologische verwachting beschreven. Uitgangspunt van deze beschrijving zijn de zeven eigenschappen van vindplaatsen die in de KNA worden genoemd in LS05: Opstellen gespecificeerde verwachting. Deze eigenschappen zijn: datering; complextype; omvang; diepteligging; locatie; uiterlijke kenmerken en mogelijke verstoringen. Aan de hand van deze eigenschappen is ook een verwachting ten aanzien van de prospectiekenmerken van de archeologische vindplaatsen geformuleerd. Op basis hiervan zijn in hoofdstuk 5 onderzoeksvragen en een onderzoeksstrategie opgesteld om deze verwachting te toetsen en aan te vullen door middel van veldwerk.

4.2 Verwachting voor KNA-eigenschappen

Complextype

De door RAAP gedocumenteerde sporen horen naar verwachting bij:

- een graf(veld), crematie(s): één of meerdere graven uit de Romeinse binnen een ommuring en binnen een omgreppeling
- akker/tuin: percelerings- of ontwateringsgreppels, drenkkuilen

Datering

Het graf, de greppels en drenkkuilen dateren naar verwachting in de Romeinse tijd en meer specifiek, de midden-Romeinse tijd. Een aantal greppels dateert in de late middeleeuwen en/of nieuwe tijd.

Omvang

Na de sanering resteert een zone met sporen van 200 x 60 m.

De fundering meet ca. 5,7 x 5,7 m. Het is onduidelijk of deze aan alle vier de zijden gesloten is. Daarom heen zijn greppels aangetroffen waarvan de dichtstbijzijnde verondersteld wordt onderdeel te zijn van het grafmonument. De overige greppels zijn vermoedelijk perceleringsgreppels of behoren bij de infrastructuur. De omvang hiervan is onbekend.

Diepteligging

De sporen en vondsten uit de Romeinse tijd liggen door de sanering direct aan het oppervlak. Indien sprake is van een archeologische laag is het mogelijk dat sporen pas onder dit niveau zichtbaar worden. Binnen de graftuin kunnen daarom de sporen van graven aanwezig zijn, die enkele centimeters onder het huidige vlak pas zichtbaar worden.

Locatie

Locatie van de graftuin is gelegen in het zuidelijk deel van de saneringsput. Centrumcoördinaten: 182.148/429.131.

Uiterlijke kenmerken

- een fundering en mogelijk resten van opgaand muurwerk van een rechthoekige ommuring
- één of meerdere crematiegraven binnen de ommuring, bestaande uit een grafkuil met crematie, brandstapelresten en bijgiften of begravingen in urnen, houten kisten of grafkamers
- fundament van een grafmonument op of binnen de ommuring
- kuilen met resten van rituele maaltijden of feesten
- greppel rond ommuring
- perceleringsgreppels
- (drenk)kuilen

Mogelijke verstoringen

Bij de aanleg van de waterplas ten zuidwesten van de saneringsput na het onderzoek van RAAP zijn alle sporen buiten bovengenoemde zone naar verwachting verdwenen. De door RAAP gedocumenteerde sporen zijn vermoedelijk beschadigd door het verwijderen van de bouwvoor en de onderliggende kleilaag. Mogelijk is (het noordoostelijk deel van) de fundering ook deels verwijderd tijdens de sanering. De Romeinse sporen worden doorsneden door greppels uit de late middeleeuwen en/of nieuwe tijd.

5 Adviezen voor veldonderzoek

5.1 Inleiding

Op basis van het vooronderzoek is het terrein vrijgegeven voor verdere ontwikkeling. De nadien beschikbaar gekomen informatie wijst uit dat toch sprake is van een behoudenswaardige vindplaats. Besloten is deze ex situ te bewaren. Geadviseerd wordt om verder archeologisch onderzoek uit te voeren conform protocol 4004 (opgraven).

5.2 Onderzoeksvragen

De drie centrale vraagstellingen van het onderzoek zijn:

4. Wat draagt het onderzoek van het graf bij aan de kennis over begraving in de Romeinse tijd?
5. Welke implicaties hebben de resultaten van het onderzoek voor de archeologische verwachting van het omringende gebied?
6. Wat draagt dit onderzoek bij aan verwachtingsmodellen over dit complextypen?

De daarbij behorende onderzoeksvragen zijn:

Grafitueel

- Is er sprake van een monumentaal Romeins graf?

Zo ja:

- Uit welke onderdelen (greppel, ommuring, graven en overige sporen) bestaat dit ensemble in totaal?
- Wat is de omvang, datering (en fasering) van de afzonderlijke elementen en het ensemble?
- Hoe heeft het ensemble er oorspronkelijk uitgezien?
- Wat is de aard van het graf of de graven? Hoe zijn deze ruimtelijk gepositioneerd binnen de ommuring?
- Zijn er aanwijzingen voor een grafmonument op of binnen de ommuring? Zo ja, waaruit bestaan deze? Hoe heeft het grafmonument er oorspronkelijk uitgezien?
- Was er sprake van een gesloten of (deels) open ommuring? In het geval van een opening, wat was hiervan de betekenis?
- Welke materialen zijn gebruikt bij de aanleg van de ommuring en een eventueel grafmonument? Hoort het aangetroffen tufsteen hierbij?
- In hoeverre is gebruik gemaakt van Romeinse maatvoering bij de uitleg van de ommuring?
- Wat was de leeftijd, sekse en gezondheid van de overledene(n)?
- Welke aanwijzingen zijn er voor rituelen tijdens of na de begraving(en)?

- Wat kan op basis van botanisch onderzoek gezegd worden over het grafritueel? Welke houtsoorten en/of vruchten/zaden zijn gebruikt in de brandstapel? In hoeverre is er voedsel meegegeven in het graf?
  - Wat is de aard, herkomst, samenstelling en datering van de grafgiften?
  - Hoe zijn de grafgiften, crematie- en brandstapelresten behandeld en ruimtelijk gepositioneerd binnen het graf/de graven? Wat zegt dit over het graf- en dodenritueel?
  - In hoeverre zijn er aanwijzingen voor het begraven van de crematie-, brandstapelresten en bijgiften in organische/anorganische containers of houten kisten?
- Zo nee:
- Hoe kunnen de ommuring en de aangetroffen crematieresten, het aardewerk en de houtskoolconcentratie geïnterpreteerd en gedateerd worden?
  - Wat is hiervan de aard, datering en onderlinge relatie?

Context

- Wat is de aard en datering van de sporen in de zone van 50 x 50 m rondom de ommuring?
- Wat is de relatie tussen de ommuring en de omliggende sporen en vondsten en dan met name de greppels?
- Is er sprake van andere graven in de zone van 50 x 50 m rondom de ommuring? Zo ja, wat is hiervan het karakter en de datering? Wat is de relatie tussen deze graven en de graven binnen de ommuring?
- Is er sprake van een Romeinse vondst- of cultuurlaag? En zo ja, wat is hiervan de aard en precieze datering? Zo nee, hoe kan het ontbreken verklaard worden.
- Wat is de stratigrafische en ruimtelijke relatie met de door RAAP beschreven Romeinse laag en het grafmonument?
- Wat is de landschappelijke situering van het grafmonument? Ligt het grafmonument in de nabijheid van een nederzetting, weg of akkers/weilanden?
- Wat is de lokale stratigrafie?
- Zijn in het profiel of in het vlak aanwijzingen voor een Romeins loopoppervlak en zo ja, op welke hoogte bevond zich dit (t.o.v. NAP en huidig maaiveld)? Zo ja, is dit oppervlak afgedekt door jongere afzettingen?
- Wat is de aard, diepte en datering van de verstoringen?

AMZ

- Wat is de gaafheid en conservering van de sporen en artefacten?
- Wat betekent deze vondst voor de verwachting van deze en vergelijkbare landschappelijke zones?
- Hoe past het graf binnen de huidige stand van kennis met betrekking tot de grafcultuur in de Romeinse tijd in het algemeen en de villawereld in het bijzonder?

5.3 Operationalisering door middel van veldwerk

Gedetailleerde opgraving van de muurfundering en de daarbinnen gelegen sporen. Daarnaast volledig afwerken van de sporen rondom de fundering om al het geassocieerd vondstmateriaal te verzamelen.

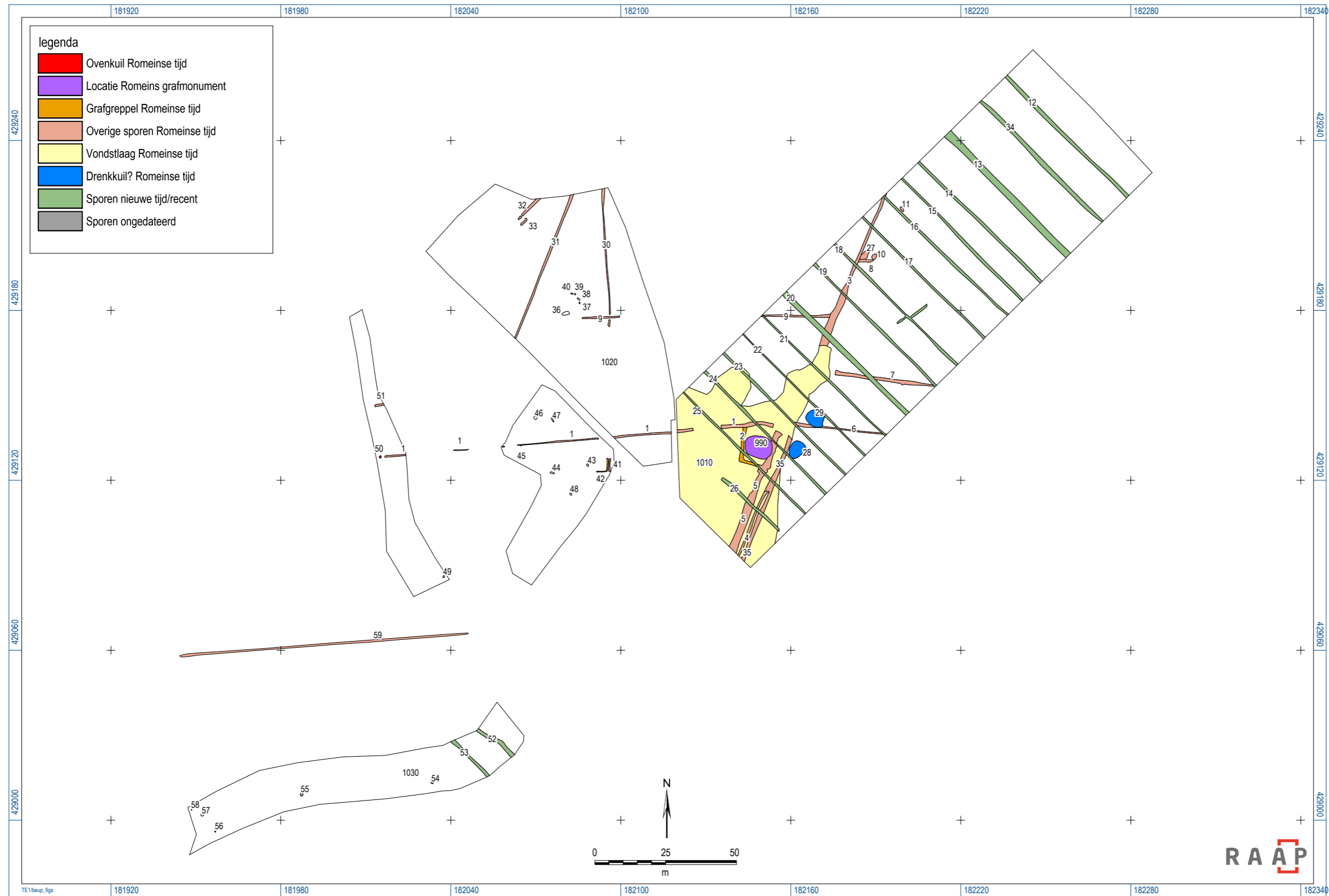
Om een beeld te krijgen van het landschappelijke gebruik van de omgeving van het graf zullen sporen in een zone van 50 x 50 m rondom het graf onderzocht moeten worden op aard en datering. Hiervoor dient deze volledige zone opnieuw opgeschaafd te worden.

Crematies en houtskoolconcentraties dienen integraal bemonsterd te worden.

Profielopnames door middel van gravend onderzoek in de directe omgeving van het grafmonument om de landschappelijke ligging te duiden. Hierbij dient nadrukkelijk aandacht besteed te worden aan de ligging van het loopoppervlak ten tijde van de Romeinse tijd.

Bijlage I

Figuur 2 uit RAAP-adviesdocument 854: sporenoverzicht.

Figuur 2. Beuning-Beuningse Plas. Resultaten inspectie.

Literatuur

Antonise, K., 2010: Beleidsnota Archeologie. Gemeente Beuningen (Oktober 2010).

Boemaars, N.M.J.E., 2006: *Plangebied Beuningse Plas, De Waterplas (zuidoostelijke uitbreiding); archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek (verkenning)*, Amsterdam (RAAP-rapport, 1252).

Cohen, K.M., E. Stouthamer, W.Z. Hoek, H.J.A. Berendsen † & H.F.J. Kempen 2009: *Zanddiepte kaarten van het Rivierengebied en het IJsseldal in de provincies Gelderland en Overijssel*, Arnhem, Provincie Gelderland.

Deeben, J.H.C., W.J.B. Derickx, B.J. Groenewoudt, J.H.M. Peeters & E. Rensink 2008: *De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, derde generatie*, Amersfoort (Rapportage Archeologische Monumentenzorg, 155).

Flokstra, L.M., 2012: *Plangebied Oude Reekstraat, gemeente Beuningen; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek (karterende fase)*, Amsterdam (RAAP-notitie, 4203).

Haan, M.J.A. de, 2003: *Formulier veldwerkregistratie* (ongepubliceerd), 22 oktober 2003, Amersfoort.

Harmsen, C. & P.W. van den Broeke 2015: *Een archeologische begeleiding bij boerderij Bijsterhuizen aan de Broekstraat in Nijmegen*, Nijmegen (Nijmegen-briefrapport, Archeologische Berichten, 204).

Heunks, E., 2003: *Plangebied Beuningse Plas, gemeente Beuningen; een inventariserend archeologisch onderzoek (verkenning)*, Amsterdam (RAAP-rapport, 858).

Hiddink, H., 2004: *Een grafmonument uit de Romeinse tijd in Nieuwenhagen, gemeente Landgraaf*, Amsterdam (Zuidnederlandse Archeologische Rapporten, 17).

Koster, A., 1997: Domein voor de doden. De ommuurde graven van Maastricht-Belfort, in: M.E.Th. de Grooth & B. Mater (eds.), *Een huis voor altijd*, Maastricht, 41-49.

Koster, A., 2013: *The Cemetery of Noviomagus and the Wealthy Burials of the Municipal Elite*, Description of the Archaeological Collections in Museum Het Valkhof at Nijmegen, XIV.

Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong 2003: *De ondergrond van Nederland*, Houten.

Oosterbaan, J., 2011: *Opgravingen in de Broekstraat. Laat-prehistorische nederzettingssporen in Lindenholt*, Nijmegen (Nijmegen-briefrapport, Archeologische Berichten, 89).

Pons, L.J., 1966. *De bodemkartering van het land van Maas en Waal en een gedeelte van het Rijk van Nijmegen*. Verslagen van Landbouwkundige Onderzoekingen 646. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

RGD, 1990 (concept): *De geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, kaartblad 40 West Arnhem*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.

Rensink, E., H.J.T. Weerts, M. Kosian, H. Feiken & B.I. Smit 2016: *Archeologische Landschappenkaart van Nederland*, Versie 2.6, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.

RGD/Stiboka, 1985: *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, kaartblad 40 Arnhem*. Rijks Geologische Dienst/Stichting voor Bodemkartering, Haarlem/Wageningen.

Verbraeck, A., 1984: *Toelichting bij de geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad Tiel West, Tiel Oost*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.

Verhelst, E., 2016: *Een archeologische inspectie rond het Romeinse grafmonument te Beuningen-Beuningse Plas*, Adviesdocument 13 oktober 2016.